

LISZT & PARTNERI
ODVJETNIČKO DRUŠTVO

IZNUĐIVAČKE CIJENE u doba pandemije virusa COVID-19

Poduzetnici u lancu opskrbe hranom, lijekovima, kozmetikom i kućanskim potrepštinama spadaju u kategoriju rijetkih koji nisu (značajno) pogođeni ograničenjima i poremećajima na tržištu do kojih je došlo uslijed pandemije virusa COVID-19. Dostupnost hrane, lijekova i svega potrebnog za neometano funkcioniranje kućanstva imperativ su u borbi protiv virusa. Zbog zatvaranja restorana, kafića i uslužnih djelatnosti na temelju odluka Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske, kao jedini kanal za nabavu, ostale su trgovine i ljekarne. Radi time uzrokovanog smanjenja konkurencije i povećanja potražnje, savjesnost trgovaca pri određivanju cijene proizvoda postala je iznimno važna za potrošača.

Iako je većina trgovaca prepoznala ozbiljnost situacije te nije došlo do bitnog povećanja cijena, pokazalo se da postoje i poduzetnici koji vanredne okolnosti iskorištavaju za nesavjesno bogaćenje. Zbog velike potražnje i manje konkurencije, pojedini trgovci podižu marže daleko iznad razine koja bi bila moguća da nisu donesene mjere ograničenja kretanja ili poslovanja drugih poduzetnika. Tako nesavjesno podignute cijene, proizašle iz iskorištavanja vanrednog stanja, mogle bi se okarakterizirati kao iznuđivačke cijene (tzv. „*price gouging*“).

Osim što će siromašenje potrošača dovesti do smanjenja kupovne moći, koje bi se kao bumerang moglo odraziti na buduće prihode trgovaca, nesavjesno podizanje cijena moglo bi imati i neželjene pravne reperkusije. Usprkos tome što su poduzetnici načelno slobodni utvrđivati cijenu svojih proizvoda, određena zakonska ograničenja su osobito primjenjiva na tržištu uzdrmanom posljedicama borbe s pandemijom.

Zloupotreba vladajućeg položaja

Prema pravilima iz područja tržišnog natjecanja, od onih poduzetnika koji imaju povećanu tržišnu snagu zahtjeva se i povećani stupanj odgovornog ponašanja, prema potrošačima i prema tržištu. U trenutno poremećenim tržišnim uvjetima svaki pokušaji poduzetnika da nepravedno iskoristi svoju tržišnu snagu određivanjem prekomjerno visokih cijena potencijalno je nedopušten iz perspektive tržišnog natjecanja te kao takav može biti predmet postupka pred Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja.

Iako je u uobičajenim okolnostima razmjerno teško utvrditi da poduzetnik, radi povećane tržišne snage, ima vladajući položaj, to bi trebalo biti olakšano u okolnostima tržišta koje je uzdrmano borbom protiv pandemije. Naime, kao posljedica različitih mjera ograničenja, otvaraju se nova, privremena i vrlo usko geografski definirana tržišta na kojima postoji smanjena opskrba i povećana potražnja, a u okolnostima bitno smanjene konkurencije potencijalno svaki od onih (rijetkih) poduzetnika koji i dalje posluju ima značajnu tržišnu snagu, odnosno nalazi se u poziciji „neophodnog poslovnog partnera“.

Prema tome, svi oni poduzetnici čije poslovanje nije obustavljeno mjerama Stožera civilne zaštite RH, te koji proizvode ili trguju s trenutno najtraženijim asortimanom, trebaju s posebnom pažnjom skrbiti o savjesnom određivanju cijena. U suprotnom, određivanje cijena iznad primjerenih razina, potencijalno bi predstavljalo zloupotrebu vladajućeg položaja, a čime bi se poduzetnik izložio opasnosti da mu AZTN izrekne upravno-kaznenu mjeru u iznosu do 10% vrijednosti ukupnoga prihoda koji je poduzetnik ostvario u posljednjoj godini.

Komparativna primjena prava tržišnog natjecanja u doba korona-krize

Diljem svijeta mnogi nacionalni regulatori poduzimaju ili su već poduzeli mjere radi borbe protiv nesavjesnog određivanja cijena u doba krize uzrokovane koronavirusom.

Primjerice, Kineska uprava za regulaciju tržišta odredila je trgovini u Pekingu novčanu kaznu zbog poskupljenja cijene maski za lice za više od šest puta u odnosu na online cijenu proizvoda. Talijansko tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja istražuje jesu li platforme za e-prodaju navodnim određivanjem visokih cijena i lažnim tvrdnjama o zdravstvenim proizvodima prekršile primjenjive zakone. Poljsko tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja otvorilo je istrage protiv trgovaca koji su navodno raskinuli ugovore o prodaji zaštitne opreme bolnicama, a kako bi na tržištu mogli naplaćivati značajnije više cijene. Britansko tijelo za zaštitu tržišnog natjecanja i tržišta (CMA) priopćilo je kako će poduzimati mjere protiv svi onih koji iskorištavaju aktualnu situaciju, primjerci time što određuju prekomjerne cijene i tako krše zakone iz područje zaštite tržišnog natjecanja i potrošača.

Za sve zemlje unutar EU, osobito je značajno nedavno doneseno *Zajedničko stajalište Europske mreže za tržišno natjecanje (ECN) o primjeni prava tržišnog natjecanja u vrijeme krize uzrokovane koronavirusom*. U stajalištu je naglašena nužnost da se osigura da proizvodi koji se smatraju ključnima za zaštitu zdravlja potrošača u trenutnoj situaciji ostanu dostupni po tržišnim cijenama, te je ECN istaknuo da neće oklijevati pokrenuti postupke protiv svih onih poduzetnika koji iskorištavaju trenutnu situaciju i zlouporabljaju vladajući položaj.

Odluka Vlade o mjeri izravne kontrole cijena

Dana 14. ožujka 2020. godine Vlada RH je donijela *Odluku o iznimnim mjerama kontrole cijena za određene proizvode* koja je stupila na snagu 16. ožujka 2020. godine. Odlukom je određeno da cijena pojedinih proizvoda (dječja hrana, dječje pelene, tjestenina, brašno, jestivo ulje, šećer, sol, riža, mesne konzerve, riblje konzerve, voda za piće, zaštitne rukavice, deterdženti za rublje te sredstva za dezinfekciju vode, prostora i ruku) ne smije biti viša od cijene koja je bila važeća na dan 30. siječnja 2020.

Ova se Odluka odnosi se na sve subjekte koji obavljaju registriranu djelatnost proizvodnje i trgovine na području Republike Hrvatske, dakle na proizvođače, maloprodaju i veleprodaju.

Zanimljivo je da je, prema Zakonu o iznimnim mjerama kontrole cijena, ovakvo izravno i snažno zadiranje u slobodno tržište dozvoljeno samo „*iznimno*“ i kada se „*sprječavanja negativnih učinaka promjena pojedinih cijena*“ ili „*sprječavanja monopolističkog određivanja cijena*“ „*ne mogu postići drugim mjerama gospodarske politike*“. Prema tome, iz činjenice da je odluka donesena, može se iščitati da je Vlada uzela da, u vrijeme sveopće krize izazvane pandemijom, aktualni sustav tržišnog natjecanja nije dostatan za očuvanje adekvatnih razina cijena, odnosno takav sustav nije optimalan u doba ovako izvanrednih okolnosti.

Za kršenje Odluke, Zakonom o iznimnim mjerama kontrole cijena, određene su prekršajne sankcije: novčana kazna u iznosu od peterostrukog do dvadesetorostrukog iznosa cijene zaračunate iznad propisanih cijena za trgovca prekršitelja, te novčana kazna u iznosu od 3.000 do 15.000 kuna za odgovornu osobu u pravnoj osobi.

Nije svako povećanje cijena zabranjeno

Odluka ima bitnu iznimku od zabrane podizanja cijene: „*kada je do povećanja cijene proizvoda došlo isključivo iz razloga povećanja nabavne cijene proizvoda ... neovisno o volji gospodarskog subjekta*“.

Povećanje nabavne cijene po samoj svojoj prirodi ne ovisi o volji trgovca koji prodaje proizvod jer cilj trgovca je da nabavna cijena bude što manja kako bi mogao odrediti što veću maržu. Prema tome, iz Odluke proizlazi da trgovac ne smije dizati maržu (o kojoj odlučuje samovoljno), ali može dizati cijene proizvoda kada do povećanja dolazi uslijed povećanja nabavne cijene (jer to ne ovisi o njegovoj volji).

U aktualnim okolnostima pandemije moguće je da brojnim trgovcima dolazi do porasta zavisnih troškova nabave, ako ništa zbog povećanih troškova prijevoza. S druge strane, uslijed povećane potražnje izvjesno je da se narudžbom ili proizvodnjom većih količina mogu postići određene uštede. Sve ove okolnosti koje utječu na nabavnu cijenu, pri provedbi nadzora nad poduzetnicima, moraju uzeti u obzir tržišni inspektori Državnog inspektorata.

Također, ako bi Državni inspektorat utvrdio da je povećanje cijene u maloprodaji rezultat povećanja jedinične cijene od strane dobavljača ili proizvođača, ne bi se smjelo sankcionirati poduzetnika u maloprodaji već bi Državni inspektorat mogao provesti daljnji nadzor nad poduzetnikom koji se nalazi u ranijoj fazi opskrbe.

Zakon o zaštiti potrošača

Također, i u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača zabranjena je nepoštena, odnosno, agresivna poslovna praksa. Poslovna praksa smatra se agresivnom kada trgovac iskorištava nesretne ili druge okolnosti u kojima se potrošač nalazi kako bi naveo potrošača da donese odluku o kupnji koju inače ne bi donio. Povećanje marže u okolnostima povećane potražnje i nedostatku konkurencije moglo bi se tako uzeti kao zabranjenim i prema Zakonu u zaštiti potrošača.

Ako se utvrdi da se trgovac koristio nepoštenom praksom u smislu Zakona o zaštiti potrošača, tržišni inspektor može trgovcu rješenjem zabraniti obavljanje poslovne prakse koja se smatra nepoštenom, a osim toga trgovac se izlaže mogućnosti da mu se izrekne novčana kazna u iznosu od 10.000,00 do 100.000,00 kuna za pravnu osobu, te novčana kazna od 10.000,00 do 15.000,00 kuna za odgovornu osobu u pravnoj osobi.

Zaključak

Donošenjem Odluke o iznimnim mjerama kontrole cijena država je odredila maksimalne dozvoljene razine cijena za pojedine proizvode. Iako se iz medijskih natpisa daje razumjeti da je svako povećanje cijena zabranjeno, bit će dozvoljena i opravdana sva ona povećanja cijena koja su uzrokovana rastom nabavne cijene.

Nisu svi proizvodi obuhvaćeni Odlukom, ali za sve poduzetnike važe ograničenja iz područja zaštite potrošača i zaštite tržišnog natjecanja. Upravo upravno-kaznene sankcije koje bi, ako utvrdi da je poduzetnik povrijedio tržišno natjecanje, mogao izreći AZTN jesu one koje, radi svoje visine, predstavljaju najveći rizik za svakog poduzetnika. Osim toga, uslijed sužavanja tržišta i smanjenja

konkurencije, i oni poduzetnici koji do jučer nisu mogli potpasti u kategoriju poduzetnika u vladajućem položaju, sada postaju potencijalni kandidati.

Iako AZTN nije izdao nikakvo priopćenje koje bi se odnosilo na zabranu nesavjesnog podizanja cijena, u zajedničkom stajalištu ECN-a čiji član je i AZTN jasno je dano do znanja da, osobito u vrijeme krize izazvane koronavirosom, tijela za zaštitu tržišnog natjecanja neće tolerirati ponašanja onih koji iskorištavaju trenutnu situaciju i zloupotrebljavaju vladajući položaj.

(pkontic)

LISZT & PARTNERI

U Zagrebu, 29. ožujka 2020. godine